

Juho Liimatta

PORIN VALIDIA-PALVELUSSA ASUVAN NELJÄN
LIIKUNTAVAMMAISEN TASA-ARVON JA
ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUDEN TOTEUTUMINEN

Hoitotyön koulutusohjelma
Hoitotyön suuntautumisvaihtoehto
2009

PORIN VALIDIA-PALVELUSSA ASUVAN NELJÄN LIIKUNTAVAMMAISEN TASA-ARVON JA ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUDEN TOTEUTUMINEN

Liimatta, Juho
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Hoitotyön koulutusohjelma
Hoitotyön suuntautumisvaihtoehto
Sosiaali- ja terveysalan Porin yksikkö
Maamiehenkatu 10, 28500 Pori, 02-6203000
Tammikuu 2009
Ohjaaja: Taavela, Raija
YKL: 37.233
Sivumäärä: 25

Asiasanat: asumispalvelut, autonomia, liikuntavammaiset, itsemäärääminen, tasa-arvo

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata miten Porin Validia-palvelussa asuvat liikuntavammaiset kokevat tasa-arvon ja itsemääräämisoikeuden toteutuvan. Tutkimuksen tavoite on kehittää Porin Validia-palvelun henkilökunnan tietoutta liikuntavammaisten kokemuksista tasa-arvosta ja itsemääräämisoikeuden toteutumisesta.

Opinnäytetyön teoreettisissa lähtökohdissa määrittelen mitä tarkoitetaan liikuntavammaisella, itsemääräämisoikeudella ja tasa-arvolla. Käsittelem myös liikuntavammaisten tasa-arvoa ja itsemääräämisoikeutta Suomen lainsäädännön kannalta.

Opinnäytetyössä käytettiin kvalitatiivista teemahaastattelua eli laadullista tutkimusmenetelmää. Ohjeeksi haastatteluihin tein mittarin joka sisälsi neljä kysymystä jotka käsittelevät tasa-arvoa ja itsemääräämisoikeutta, täydensin kysymyksiä täydentävillä ja tarkentavilla kysymyksillä tarpeen mukaan. Tutkimus toteutettiin Porin Validia-palvelussa, jossa haastattelin neljää liikuntavammaista heidän asunnoissaan.

Haastatteluissa saatujen tulosten mukaan tasa-arvo ja itsemääräämisoikeus toteutuvat Porin Validia-palvelussa ainakin osittain. Haastateltavat eivät itse kokeneet että heidän itsemääräämisoikeus ei asumispalvelussa toteutuisi tai he eivät olisi tasa-arvoisia asumispalvelun muiden asukkaiden kanssa. Haastateltavat pystyivät kuitenkin osoittamaan asioita mikä osoittavat että tasa-arvo ja itsemääräämisoikeus ei toteudu kaikkien asumispalvelun asukkaiden kesken.

THE IMPLEMENTATION OF EQUALITY AND AUTONOMY OF FOUR PHYSICALLY DISABLED PERSONS LIVING IN PORI VALIDIA-SERVICE

Liimatta, Juho

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Health Care Studies

Degree Programme in Nursing

School of Social Services and Health Care, Pori

Maanmiehenkatu 10, 28500 PORI, 02-6203000

January 2009

Tutor: Taavela, Raija

PLC: 37.233

Number of Pages: 25

Keywords: physically disabled, autonomy, equality, housing services

The purpose of this thesis was to describe how the physically disabled people living Pori Validia-service experience the implementation of their equality and autonomy. Object of the study is to evolve the knowledge of the staff working for Pori Validia-service about the experiences of physically disabled relating to the implementation of equality and autonomy.

In the theoretical foundation of the thesis I define what is meant by the words physically disabled, autonomy and equality. I also discuss Finnish laws which help the implementation of equality and autonomy for the physically disabled.

In the thesis a qualitative themed interview research method was used. As a guideline I made a question sheet which had four questions relating to equality and autonomy, I asked filling and defining question when there was a need for them. The study was executed in the homes of the interviewees living in Pori Validia-service.

In the results of received from the interviews, equality and autonomy are both implemented atleast partially in Pori Validia-service. None of the interviewees felt that their autonomy was not being implemented, or they were in a non-equal position compared to other people living in Pori Validia-service. The interviewees were able to pinpoint problems which indicate that the implementation of equality and autonomy does not happen between all of the inhabitants in Pori Validia-service.

Sisällys

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMAT	6
3 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT.....	7
3.1 Liikuntavammaisen.....	7
3.2 Itsemääräämisoikeus ja itsemäärääminen	7
3.3 Tasa-arvo.....	9
3.4 Palveluasuminen	10
3.5 Vammaisten oikeudet lainsäädännön mukaan	11
4 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	13
5 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUKSELLINEN OSA	15
5.1 Tutkimusmenetelmä.....	15
5.2 Otos	16
5.3 Aineistonkeruu	17
5.4 Aineiston analysointi.....	18
6 TULOKSET	19
6.1 Tasa-arvo.....	19
6.2 Itsemääräämisoikeus	20
7 JOHTOPÄÄTÖSET JA POHDINTA.....	21
LÄHTEET.....	22
LIITTEET	

Liite 1 Teemahaastattelun mittari

Liite 2 Tutkimuslupa anomus

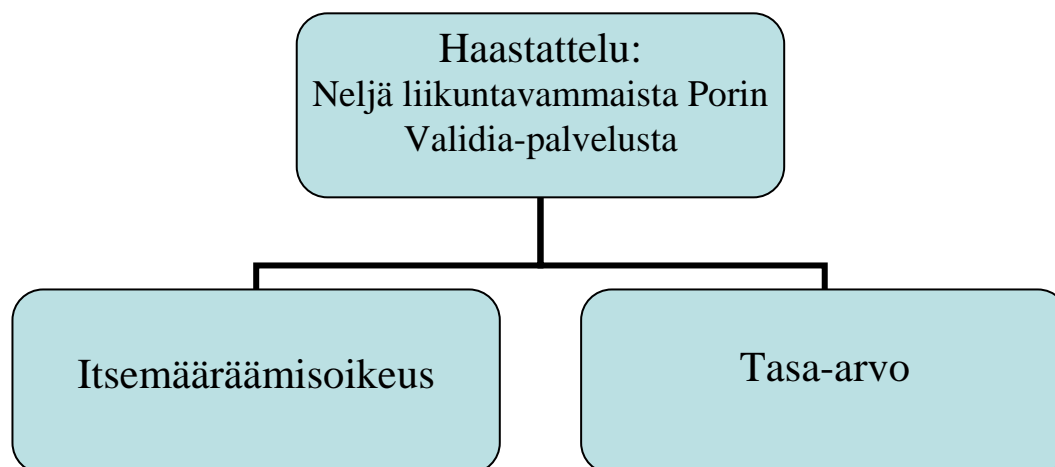
1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa Porin Validia-palvelun asukkaiden kokemuksia heidän itsemääräämisoikeudestaan ja tasa-arvosta.

Ollessani Porin Validia-palvelun palveluksessa ensin avustajana ja opintojen edetessä talon sairaanhoitajan sijaisena huomasin miten liikuntavammaisten oikeudet jäivät joskus vähemmälle huomiolle.

Tutkimukseni on tärkeä asumispalvelun henkilökunnalle, asukkaille, taloon tuleville uusille työntekijöille ja opiskelijoille. Tutkimus antaa liikuntavammaisen näkökulman meille ”tavallisille” ihmisille joille lainmukaiset oikeudet ja mahdollisuudet ovat selvyyksiä, mutta liikuntavammaisille päivittäisiä haasteita.

Opinnäytetyöni tutkimusasetelmaa voisi kuvata seuraavan kuvion avulla:

Kuvio1. Opinnäytteen tutkimus asetelma: 4 liikuntavammaisen kokemuksia itsemääräämisoikeudesta ja tasa-arvosta

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksen tarkoitus on kuvata miten Porin Validia-palvelussa asuvat liikuntavammaiset kokevat tasa-arvon ja itsemääräämisoikeuden toteutuvan. Tutkimuksen aihe perustuu Porin Validia-palveluissa tehtyyn vuosittaiseen asukasarviointiin. Asukkaiden arvioinneissa nousi esille puutteita oikeuksista ja arvoista, mitkä ovat turvattu suomen laissa. Näistä valitsin mielestäni tärkeimmät tutkimukseni kohteeksi eli itsemääräämisoikeuden ja tasa-arvon.

Tutkimuksen tavoite on kehittää Porin Validia asumispalveluyksikön henkilökunnan tietoutta liikuntavammaisten kokemuksista tasa-arvosta ja itsemääräämisoikeuden toteutumisesta.

Opinnäytteen tutkimusongelmat ovat seuraavat:

1. Miten liikuntavammaisen kokee tasa-arvon toteutuvan
2. Miten liikuntavammaisen kokee hänen itsemääräämisoikeutensa toteutuvan

3 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

3.1 Liikuntavammainen

Vammainen käsitteenä on laaja ja monitahoinen joten opinnäytetyöni teoria osuus sisältää vain kohderyhmäni liikuntavammaisen käsitteen.

Liikuntavammainen voidaan määritellä siten että hän on henkilö jolla voi olla synnynnäinen tai tapaturman aiheuttama vamma, sairaus tai sairauden jälkitila tai vaikean tapaturman tai sairauden aiheuttama vioittuma. Liikuntavammoihin kuuluvat MS -tauti, CP -vamma, alaraaja-amputaatio, selkäydinvamma, lyhytkasvuisuus, polio, lihassairaudet ja nivelsairaudet. Vamman tyypistä johtuen siihen liittyy erilaisia fyysisiä tekijöitä jotka rajoittaa usein mm. liikkumisnopeutta, voimantuottoa, ulottumista, tasapainoa, molempien käsien käyttöä ja taakkojen käsittelyä. Yleisoina voi olla lisäksi väsymys, heikentynyt lämmönsietokyky tai lihaskrampit.(Kuntoutussäätiö, 20.10.2008)

3.2 Itsemääräämisoikeus ja itsemäärääminen

Oxford English Dictionary määrittelee itsemääräämisoikeuden vapaudeksi seurata omaa tahtoa ja henkilökohtaista vapautta.

Itsemääräävä henkilö on omien valintojensa lähde, ympäröivät olosuhteet tai toisten ihmisten teot eivät rajoita hänen tekojaan. (Launis & Räikkä 1993, 26)

Itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan sitä, että henkilö on moraalisesti oikeutettu saada päättää omista asioistaan ja toimia haluamallaan tavalla (Pietarinen 1994, 25) ja täten itsemääräämisoikeus suojaa itsemääräämisen periaatteita. (Launis & Räikkä 1993, 27)

Ollakseen itsemääräävä, henkilön tulee olla kompetentti. (Launis & Räikkä 1993, 97)

Kompetentti henkilö pystyy ohjaamaan itseään ja toimimaan eri tilanteissa – mitä hän ajattelee, tahtoo tai haluaa. Kompetenssiin kuuluu joukko yleisiä kykyjä, joita tarvitaan kaikissa harkintaa ja toimintaa vaativissa tilanteissa. (Pietarinen 1994, 17)

Itsemäärävällä ihmisellä on kompetenssinsa perusteella oikeus päättää asioistaan itsenäisesti ja toimia haluamallaan tavalla. Tämän perusteella hänellä on oikeus vaatia toiminnanvapautteen ja avunsaantiin. (Pietarinen 1994, 26)

Toiminnanvapaudella tarkoitetaan sitä että henkilö pystyy itse vaikuttamaan siihen, ettei hänen päätöksiansä päästä estämään tai oleellisesti haittaamaan. Hänellä on valta oman toiminnanvapautensa nähden. Useasti ja etenkin oman opinnäytetyöni kohderyhmällä on mahdollisuus avunsaantiin, mikä on elämän kannalta välttämätöntä. Avunsaannilla tarkoitetaan sitä että henkilöllä on mahdollisuus avunsaantiin silloin kun hän pystyy vaikuttamaan toiseen osapuoleen niin että hän aktiivisesti vaikuttaa sen asian saavuttamiseksi mikä on itsemääräämisen kohteena. (Launis & Räikkä 1993, 106-107)

Toisten ihmisten tulee kunnioittaa henkilön itsemääräämisoikeutta siihen asti kun hänen toimintansa ei loukkaa toisen vastaavaa oikeutta itsemääräämiseen. (Launis & Räikkä 1993, 118)

Sosiaali- ja terveyden huollossa asiakkaan ja potilaan itsemääräämisen keskeiset alueet ovat omaan ruumiiseen, persoonaan tai henkilökohtaiseen koskemattomuuteen liittyvä itsemäärääminen. (Sinkkonen 1988, 10) Tämä koskee potilaan tai asiakkaan päätöksiä liittyen hänen hoitoonsa esimerkiksi oikeus kieltäytyä hoidosta, hoidon jatkamisesta tai osallistumisesta tutkimukseen. (Sinkkonen 1988, 11-12)

Henkilölle on oikeus itsemääräämiseen mutta sen toteuttaminen saattaa joskus estyä. Itsemääräämisen estymiseen liittyy sisäisiä ja ulkoisia tekijöitä ja estoja. Esimerkkejä sisäisistä tekijöistä ovat henkilön omat fyysiset ja psyykkiset tekijät kuten tiedon, taidon tai voiman puute. Ulkoisia tekijöitä ovat sosiaalinen tilanne, fyysiset esteet tai toisten ihmisten teot ja näiden tulokset. (Sinkkonen 1988, 11)

3.3 Tasa-arvo

Tasa-arvo on yksi yksilönvapauden periaatteista ja täten yksi perustavista ihmisoikeuksista. Poliittisena periaatteena tasa-arvoisuus on käsittänyt vaatimukset sääty erioikeuksien poistamisesta ja kansalaisten yhtäläisyydestä lain edessä. (Factum Oxford English Dictionary määrittelee tasa-arvon tilana jossa on yhtäläinen itsekkunnioitus, arvo ja oikeudet kuin toisella; olla tasaveroisilla lähtökohdilla.

Aristoteles määrittelee tasa-arvon instrumentaaliseksi arvoksi, jonka päämääränä oikeudenmukaisuuden saavuttamisen kautta on ihmisen onnellisuus. (Petäjäniemi ym. 1998, 126)

Filosofi John Rawls jakaa oikeudenmukaisuuden kahteen periaatteeseen. Ensimmäinen periaate on että, kaikilla on tasa-arvoiset oikeudet perusvapauksiin (poliittinen vapaus, sanan- ja kokoontumisvapaus, omaisuuden omistusoikeus ja henkilökohtainen koskemattomuus). Toinen periaate on että sosiaalisten ja taloudellisten epätasa-arvoisuuksien pitää täyttää kaksi ehtoa, a) ne hyödyntävät eniten kaikkein huono-osaisimpia ja b) kaikilla pitää olla reilut tasa-arvoiset mahdollisuudet päästä eri asemiin ja virkoihin. Näiden periaatteiden avulla Rawls hyväksyy epätasa-arvoisuudet mutta ehdollisesti. (Rawls 1988, 46–48, 58)

Jean-Jacques Rousseau jakaa ihmislajin keskuudessa esiintyvän eriarvoisuuden kahteen lajiin, luonnolliseksi ja moraaliseksi. Luonnollinen erilaisuus sisältää sen mikä ilmenee eroavuuksina iässä, terveydessä, ruumiinvoimissa sekä hengen tai sielun ominaisuuksissa. Moraalinen erilaisuus on riippuvainen ihmisten suostumuksesta ja valtuutuksesta. Se koostuu erilaisista etuoikeuksista, joista toiset nauttivat toisten kustannuksella esimerkiksi siitä kumpi on rikkaampi arvostetumpi tai vaikutusvaltaisempi. (Rousseau 1728, 35)

Tasa-arvon käsite voidaan jakaa moneen eri osa-alueeseen ja merkitykseen. Tasa-arvosta voidaan vain puhua suhteessa johonkin yhteiseen ominaisuuteen, kuten ihmisarvoon. On olemassa miesten ja naisten välinen tasa-arvo, aihe mikä on varmaankin esillä eniten, rotu tasa-arvo ja tasa-arvo eri henkilöryhmien välillä. Ihmiset eivät ole keskenään

identtisiä joka suhteessa, vaan ihmiset ovat erilaisia niin yksilöllisesti kuin sosiaalisesti. Ihmiset eroavat toisistaan sukupuolensa, ikänsä, kielensä, sosiaalisen asemansa, terveytensä, koulutuksensa ja lukuisten muiden seikkojen suhteen. (Tasa-arvo klinikka. Yhdenvertaisuus. 11.11.2008) Ihmisten erilaisuudesta johtuen kaikkia ei voida kohdella tasa-arvoisesti. Tämän takia ihmisten samanlaisuutta korostava tasa-arvokäsite vaatii rinnalleen mahdollisuuksien tasa-arvon, joka painottaa samanlaisten mahdollisuuksien luomista kaikille ihmisille. (Petäjaniemi & Tarkki 1998, 8-11)

Tasa-arvo voidaan jakaa kolmeen eri muotoon, muodolliseen, mahdollisuuksien ja toteutuneeseen tasa-arvoon. Mahdollisuuksien tasa-arvo tarkoittaa sitä säädökset ja ohjeet toteutuvat henkilöiden välillä. Mahdollisuuksien tasa-arvolla tarkoitetaan sitä että oletetaan että kaikilla henkilöillä on samat mahdollisuudet. Toteutuneen tasa-arvon tilan määrittämiseksi tarvitaan sopimus siitä, mikä on tavoiteltu tila ja miten sen saavuttamista mitataan esimerkiksi laki yhdenvertaisuudesta. (Tasa-arvo klinikka. Tasa-arvo. 11.11.2008)

3.4 Palveluasuminen

Vammaisten palveluasumiseen kuuluu asunto ja asumiseen liittyvät palvelut, jotka mahdollistavat myös vaikeasti vammaisten henkilöiden normaalin ja itsenäisen asumisen. Palveluja voivat olla avustaminen asumiseen liittyvissä toiminnoissa kuten liikkumisessa, pukeutumisessa, henkilökohtaisessa hygieniassa, ruokataloudessa ja asunnon siivouksessa sekä ne palvelut, joita tarvitaan asukkaan terveyden, kuntoutuksen ja viihtyvyyden edistämiseksi. (18.9.1987/759,10§, Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista)

Palvelua järjestetään vaikeavammaiselle henkilölle, joka vammansa tai sairautensa vuoksi arkielämässään tarvitsee apua säännöllisesti ympärivuorokauden tai vain tiettyinä aikoina vuorokaudesta. Johtuen että palvelun tarve vaihtelee, palveluasuminen voidaan järjestää omassa kodissa esimerkiksi henkilökohtaisen avustajan ja kotipalvelun ja -sairaanhoidon avulla. Palveluasumista järjestetään myös tähän tarkoitukseen

suunnitelluissa palvelutaloissa ja ryhmäkodeissa, kuten opinnäytetyöni kohdeorganisaatio Validia-asumispalvelu. (Palveluasuminen. Sosiaali- ja terveysministeriö)

Palveluasuminen on turvattu asetuksessa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 18.9.1987/759. Ensimmäinen pykälä velvoittaa kunnan ehkäisemään ja poistamaan vammaisten henkilöiden toimintamahdollisuuksia rajoittavia esteitä ja haittoja siten, että he voivat toimia yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä. Vammaisten henkilöiden tarvitsemat palvelut ja tukitoimet järjestetään siten, että ne tukevat heidän omatoimista suoriutumistaan. Kymmenes pykälä määrittelee palveluasumisen siten että palveluasumiseen kuuluvat asunto sekä asumiseen liittyvät palvelut, jotka ovat välttämättömiä asukkaalle jokapäiväiseen suoriutumiseen. Yhdennentoista pykälä määrittelee palvelua tarvitsevan siten että vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee toisen henkilön apua päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa jatkuvaluonteisesti, vuorokauden eri aikoina tai muutoin erityisen runsaasti ja joka ei ole jatkuvan laitoshuollon tarpeessa.

3.5 Vammaisten oikeudet lainsäädännön mukaan

Suomenlaki turvaa ihmisen mukaan lukien liikuntavammaisten itsemääräämisoikeuden ja tasa-arvon. Lakeja mitkä tukevat liikuntavammaisten itsemääräämisoikeutta ja tasa-arvoa on lukuisia, mutta tässä opinnäytetyössä pääosin lakia Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. Kappaleen lopuksi teen katsauksen muuhun suomen lainsäädäntöön mikä tukee liikuntavammaisten itsemääräämisoikeutta ja tasa-arvoa.

Lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sovelletaan sekä viranomaisen että yksityisen järjestämään sosiaalihuoltoon. Kunnilla on velvollisuus järjestää

sosiaalihuoltoa ja siihen osoitetut voimavarat määräytyvät sen mukaan kuin siitä erikseen säädetään. Lain toinen luku määrittelee asiakkaan oikeudet joka sanoo että asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan kunnioitetaan. Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet. Laki myös velvoittaa että sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä. Asiakkaan tulee saada nämä asiat tietoonsa tavalla jolla hän ymmärtää ne, esim. viittomakielellä, saameksi tai tulkin selostamana jos asiakkaalla on aisti- tai puhehäiriö.

Laki myös määrittelee erityistilanteita jolloin itsemääräämisoikeutta ei pystytä toteuttamaan, näin voi tapahtua silloin kuin asiakas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi pysty osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa tai sosiaalihuoltoonsa liittyvien muiden toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia. Tällöin asiakkaan tahto tulee selvittää yhteistyössä hänen laillisen edustajansa, omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa.

Suomen perustuslain (11.6.1999/731) toisessa luvussa kuudes pykälä takaa kaikille kansalaisille yhdenvertaisuuden riippumatta sukupuolesta, iästä, alkuperästä, kielestä, uskonnosta, vakaumuksesta, mielipiteestä, terveydentilasta, vammaisuudesta tai muusta henkilöstä liittyvistä syistä. Uskonnon vapaus (11§), sananvapaus (12§), osallistumisoikeus (14§), sivistykselliset oikeudet (16§) ja oikeus työhön (18§) ovat pykälää Suomen perustuslaissa millä turvataan kansalaisten tasa-arvoisuus Suomessa.

Yhdenvertaisuuslain (20.1.2004/21) tarkoituksena on edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista. Lakia sovelletaan julkisessa että yksityisessä toiminnassa kun kysymys on työhön liittyvissä asioissa, koulutuksesta, itsenäisen ammatin harjoittamiseen tai jäsenyydestä työntekijä- tai työnantajajärjestöihin. Lain viides pykälä tarkoittaa että lain soveltavuuden liittyvissä asioissa työn teettäjän tai

koulutuksen järjestäjän on tarvittaessa ryhdyttävä kohtuullisiin toimiin vammaisen henkilön työhön tai koulutukseen pääsemiseksi. Kohtuudella tarkoitetaan että huomioidaan toimista aiheutuvat kustannukset, liittyen työn teettäjän tai koulutuksen järjestäjän taloudelliseen asemaan. Lain kuudes pykälä on syrjinnän kieltä, jolla tarkoitetaan että ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjinnällä tässä laissa tarkoitetaan että ketään ei saa kohdella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan (välitön syrjintä), näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden (välillinen syrjintä), henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri (häirintä) ja ohjetta tai käskyä syrjiä.

Lain vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (3.4.1987/380), tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Laissa turvataan vammaisten tasa-arvoista elämää palveluiden ja tukitoimien muodossa.

4 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Tehdessäni opinnäytetyötä tutustuin aiheesta tehtyihin tutkimuksiin. Alla on muutaman aiheeseeni liittyvän tutkimuksen tulokset.

Vuonna 2003 Satu Rautiainen teki lisensiaattitutkimuksen Kuopion yliopistolle aiheena Itsemääräämisoikeus vammaisten henkilöiden kokemana. Tutkimuksensa Rautiainen suoritti kvalitatiivisena, jonka aineisto muodostui 50 kirjoitelmasta jota hän täydensi haastatteluilla. Kohderyhmänä oli vammaisia henkilöitä ympäri Suomea. Tutkimuksessaan Rautiainen löysi että vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus on rajoitettua. Syyt ovat henkilön vamman tai sairauden ohella perheenjäsenten rajoittavat toimenpiteet. Vastaajat myös kokivat, etteivät he aina saa päättää omaan elämäänsä liittyvistä asioista. (Rautiainen 2003, 86–102)

Vuonna 2006 Ilka Haarni laati katsauksen olemassa olevista tutkimuksista, tausta aineistoksi maan ensimmäistä vammaispoliittista selontekoa varten. Katsauksen tarkoituksena oli selvittää millaiset ovat vammaisten henkilöiden olosuhteet Suomessa jo olemassa olevan tutkimustiedon valossa. Katsauksessa vammaisten henkilöiden asemasta muodostui kaksijakoinen kuva. Edistymistä yhteiskunnan esteettömyydessä on tapahtunut, mutta yhdenvertaisuus ei vielä toteudu kaikilla elämän osa-alueilla riittävästi, mutta vaan rajoitetusti ja vaihdellen. Vammaiset henkilöt kohtaavat myös ennakkoluuloja ja kielteistä suhtautumista sekä muiden henkilöiden että yhteiskunnan taholta. Selonteossa selvisi myös että vammaispalvelulain soveltamiskäytännöt ja vammaisten saamat palvelut vaihtelevat henkilön asuinpaikasta riippuen. Kielellisiä vähemmistöt ja muut hauraat vammaisryhmät syrjäytyvät myös muita useammin. (Haarni 2006, 5)

Vuonna 2008 Englantilainen lehti *Disability & Society* julkaisi tulokset tutkimuksesta joka käsitteli tasa-arvon toteutumista Yhdistyneessä Kansakunnassa. Tutkimus käsitteli tasa-arvon toteutumista monella eri elämän saralla kuten taloudellisen tilanteen, opintojen, koulutuksen, työllistymisen, asumisen, terveyden huollon, rikollisuuden ja turvallisuuden kannalta. Tutkimuksessa kävi ilmi että tasa-arvoisuus ei toteudu vammaisten kohdalla kaikilla elämän osa-alueilla. Työllistymisessä vammaisista vain noin puolet ovat työelämässä verrattuna ei vammaisiin. Terveyden huollon puolella ennalta ehkäistävät kuolemat ovat neljä kertaa korkeammat vammaisten keskuudessa.

Ennaltaehkäisevänä toimenä käytettiin esimerkkinä mammografiassa käyneiden vammaisten naisten määrää verrattuna ei vammaisiin.

Tutkimuksen lopputulokset toteavat että on tärkeää löytää tasa-arvoa estävät tekijät ennen kuin muutosta voi tapahtua. On myös tärkeää seurata miten uudet menettelytapojen muutokset vaikuttavat vammaisten tasa-arvon toteutumiseen. (Purdam, Afkhami, Olsen & Thornton. 2008)

5 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUKSELLINEN OSA

5.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyössäni käytin kvalitatiivista teemahaastattelua saadakseni vastaukset tutkimusongelmiini. Valitsin haastattelun tutkimus metodiksi koska uskon sen avulla saavani aidoimpia vastauksia, ja pystyn saman tien selvittämään syyn tiettyyn vastaukseen minkä haastateltava antaa. Uskon myös että haastatteleamalla kohderyhmän jäsenet pohtivat enemmän vastauksiaan ja ovat motivoituneimpia vastaamaan rehellisesti.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu. Puolistrukturoitu haastattelu on määritelty monella eri tavalla. Kysymysten muoto on puolistandardoidussa haastattelussa kaikille sama, mutta haastattelijä voi vaihdella kysymysten järjestystä ja sanamuotoa. Vastauksia ei ole myöskään sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavat saavat vastata omin sanoin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 47)

Teemahaastattelu on avoimen- ja lomake haastattelun välimuoto. Teemahaastatteluissa haastattelun aihepiirit ovat tiedossa, mutta selkeitä kysymyksiä tai järjestystä ei ole. (Hirsjärvi ym. 2007, 203)

Haastattelun etu tiedonkeruumenetelmänä on että haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa. Suora vuorovaikutuksellinen yhteys haastateltavaan auttaa ymmärtämään vastauksia, vastausten taustalla olevia motiiveja ja näkemään kielellisiä vihjeitä vastauksissa. Haastattelemalla voidaan selventää ja syventää vastauksia sekä saada perusteluja annetuille vastauksille. Haastattelu motivoi myös enemmän henkilöitä kuin lomaketutkimuksessa. (Hirsjärvi, Hurme 2000, 34–37)

Haastattelu sisältää myös haittoja ja ongelmia jotka voivat heikentää tutkimuksen tuloksia. Haastattelu vie paljon aikaa ja edellyttää huolellista suunnittelua sekä kouluttautumista haastattelijan rooliin. Haastatteluun liittyy myös monia virhelähteitä jotka voivat liittyä haastatteliijaan, haastateltavaan tai itse tilanteeseen, esimerkiksi osaako tutkija tulkita vastauksia kulttuuristen merkitysten valossa? Haastattelussa on myös taipumus antaa sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia esimerkiksi jos haastatteliija on liian tuttu tai haastateltava ei usko anonymiteettinsä olevan taattu. (Hirsjärvi ym. 2000, 34–37)

5.2 Otos

Kohderymänäni oli Porin Validia asumispalvelussa asuvat 40 asukasta. Otokseksi valitsin heistä vain neljä kvalitatiivisen tutkimuksen työmäärän ja ajan puutteen vuoksi. Haastattelemanani henkilöt valitsin sen perusteella, että heille verbaalinen keskustelu ei ole ongelma että ei rasita heitä liikaa. Kaikkia haastateltavia yhdistää se että he ovat riippuvaisia kanssa ihmisistä ja kunnan tarjoamista hyvinvointipalveluista selviytyäkseen päivittäisistä toiminnoista.

Valitsemalla haastateltavani, on se esimerkki harkinnanvaraisesta näytteestä. Yleistysten sijaan harkinnanvaraisessa näytteessä pyritään ymmärtämään kyseistä tapahtumaa syvällisemmin. Keskittymällä kvalitatiivisesti johonkin tapahtumaan antaa se

mahdollisuuden tutkia yksityiskohtia, esimerkiksi selvittää spesifisten toimintojen yhteyttä olosuhteisiin ja tilanteisiin. (Hirsjärvi ym. 2000, 59)

Kohde organisaatio Porin Validia-asumispalvelu on Invalidiliiton erillinen asumispalveluita tuottava yritys. Asumispalvelu yksiköitä Validia asumispalvelulla on 18 eri paikkakunnalla. Validia-asumispalvelut antavat vammaisille henkilöille mahdollisuuden turvallisen asumisen ympärivuorokautisesti. Asiakkaan koti voi olla palvelutalossa, asumispalveluryhmissä tai itsenäisissä asunnoissa. Palvelu on päivittäisiin toimintoihin ja toimintakykyyn liittyvää apua ja tukea. (Validia-palvelut. Asumispalvelut esite)

5.3 Aineistonkeruu

Aineiston keruu opinnäytetyössäni tapahtui teemahaastatteluna haastateltavien asunnoissa. Haastatteluja ohjasi tekemäni mittari (Liite 1), joka auttoi selvittämään vastaukset tutkimusongelmiini. Haastatteluissa haastattelija ohjaa tilannetta ja toiminta on ennalta suunniteltua ja päämääränhakuista. Teemahaastatteluissa on etuna se että yksityiskohtaisten kysymysten sijasta haastattelija etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Tämän avulla saadaan esille haastateltavien näkökulma eikä haastattelijan. (Hirsjärvi ym. 2000, 42, 48)

Haastattelujen ajankohtana oli marras- joulukuun 2008 välinen aika. Luvan tutkimuksen suorittamiseen Porin Validia-palvelussa hain yksikön johtajalta (Liite 2) Haastatteluiden tallennukseen käytin lainaamaani nauhuria jotta minun ei tarvitsisi luottaa tekemiini muistiinpanoihin analyysi vaiheessa. Aineistonkeruussa käytin haastattelu menetelmää lomaketutkimuksen sijaista koska, vastaajien liikuntavammaisuus olisi ollut heille esto taikka suuri hidaste vastatessaan kyselyyn.

5.4 Aineiston analysointi

Teemahaastattelulla saatava aineisto määrä on yleensä runsas. Tapoja analysoida aineisto on myös enemmän kuin yksi. Koska eri analyysi tavoista ja menetelmistä on jo valmiita ohjeita, kerron vain omassa opinnäytetyössäni käyttämästä analyysi menetelmästä.

Haastattelun analyysi alkaa jo haastattelu vaiheessa jossa haastatteliija alkaa tehdä havaintoja ilmiöistä niiden useuden, toistuvuuden, jakautumisen ja tapausten perusteella. Haastatteliija voi hahmotella hypoteeseja syntyneistä havainnoista, ja kerätä lisää aineistoa kehittämiinsä hypoteeseihin. (Hirsjärvi ym. 2000, 136)

Ajan puutteen ja sen tarpeettomuuden vuoksi en aio puhtaaksikirjoittaa (litteroida) purkaakseni tekemäni haastattelut. Puraan kuuntelemalla haastattelut ja kirjaamalla vain ne asiat mitkä koskevat tutkimusongelmia ja mittarissani olevia kysymyksiä. Otoksen pienuuden vuoksi en aio myöskään käyttää kvalitatiivisen tutkimuksen purussa käytettyjä kortistomenetelmiä tai tekstianalyysiohjelmia koska, niiden käyttö olisi tässä tilanteessa turhaa ja aikaa vieviä.

6 TULOKSET

Haastattelin neljää liikuntavammaista henkilöä jotka kuvailivat kokemuksiaan itsemääräämisoikeuden ja tasa-arvon toteutumisesta Porin Validia-palvelussa. Haastattelussa seurasin tekemääni mittaria ja haastateltavien vastauksia täydensin lisäkysymyksillä. Haastattelun aikana huomasin että haastateltavilla oli samoja ideoita sekä kokemuksia, mutta silti omia näkökulmia niihin. Alla olen koonnut tulokset tutkimusongelmieni mukaan.

6.1 Tasa-arvo

Kaikki neljä haastateltavaa kokivat että he ovat tasa-arvoisia muiden asumispalvelun asukkaiden kanssa ja eivät olleet itse kokeneet syrjintää. Haastateltavat myös kokivat että he ovat myös saaneet samat mahdollisuudet kuin muut asumispalvelun asukkaista.

Vaikka tasa-arvo haastateltavien kohdalla toteutuikin, nousi haastatteluiden aikana esille kaksi asiaa mitkä osoittavat että tasa-arvo ei välttämättä toteudu täysin kaikkien asumispalvelun asukkaiden kohdalla.

Asukkaat jotka eivät osaa taikka pysty ilmaisemaan itseään ja/tai tarpeitaan saattavat jäädä sellaisten asukkaiden tarpeiden varjoon jotka pystyvät paremmin tuomaan tarpeensa esiin. Tämän epäkohdan esiintyessä nousi esille kuitenkin kommentit siitä että henkilökunta huomioi silti vähä-äänisemmät asukkaat erittäin hyvin, ja ylläpitävät tasa-arvoa asumispalvelun asukkaiden välillä.

Toinen tasa-arvoon vaikuttava epäkohta mikä nousi esille haastatteluiden aikana, oli syrjinnän yksi muoto, suosinta. Suosintaa esiintyy haastateltavien mukaan tiettyjen asukkaiden ja henkilökunnan välillä. Suosinnalla haastateltavat tarkoittivat sitä että he olivat havainneet että tietyille asumispalvelun asukkaille annetaan apua muita helpommin ja/tai enemmän. Haastateltavat itse eivät kokeneet tätä ongelmana mutta epäkohtana mikä vaikuttaa tasa-arvon toteutumiseen.

6.2 Itsemääräämisoikeus

Kaikki haastateltavani olivat sitä mieltä että heidän itsemääräämisoikeutensa asumispalvelussa toteutuu, ja heidän päätöksiään ja toiveitaan kunnioitetaan. Haastateltavista kukaan ei pystynyt antamaan esimerkkiä siitä että heidän itsemääräämistään olisi selkeästi asumispalvelussa estetty. Tosin kaikki haastateltavat myös mainitsivat että silloin kuin asumispalvelussa on henkilökunnan vajausta niin, silloin itsemääräämisoikeuden toteutuminen saattaa hidastua merkittävästi. Haastateltavat eivät kuitenkaan kokeneet tätä niin sanotusti ongelmana, mutta asiana joka vaikuttaa itsemääräämisoikeuden toteutumiseen.

Myös itsemääräämisoikeuden kohdalla nousi esille asioita mitkä osoittavat että itsemääräämisoikeus ei täysin toteudu kaikkien asumispalvelun asukkaiden kohdalla.

Kuten tasa-arvon kohdalla, haastateltavat pohtivat niiden henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumista jotka eivät osaa taikka pysty ilmaisemaan tarpeitaan yhtä hyvin kuin toiset asumispalvelun asukkaista. Myös tämän asian kohdalla olivat haastateltavat kuitenkin tyytyväisiä henkilökunnan toimintaan hiljaisempien huomioimisessa.

Toinen asia mikä vaikuttaa itsemääräämisoikeuden toteutumiseen on jo tasa-arvossa mainittu suosinta. Suosinta heikentää niiden asukkaiden itsemääräämisen toteutumista jotka ns. ohitetaan.

7 JOHTOPÄÄTÖSET JA POHDINTA

Tutkimusprosessi oli mielestäni erittäin kiinnostava. Oli mielenkiintoista havaita miten eri haastateltavat olivat havainnoineet samoja asioita, mutta omista näkökulmistaan.

Haastateltavat toivat esille kaikki samoja asioita. Tämä mielestäni osoittaa sen että tulokset ovat luotettavia, ja olisivat sovellettavissa asumispalvelun muihin asukkaisiin ainakin osittain. Saadakseni täyden kuvan tasa-arvon ja itsemääräämisoikeuden toteutumisesta tulisi kaikkia asumispalvelun asukkaiden kuulua otokseen.

Tulokset myös perustuvat vain neljän liikuntavammaisen omiin kokemuksiin ja havaintoihin mitä he ovat tehneet Porin Validia-palvelun julkisissa tiloissa, kuten muutama haastateltavista sanoi ”*ei voi tietää mitä ovien takana tapahtuu*”.

Mielestäni tämä haastattelututkimus lisäsi tavallaan asukkaiden itsemääräämisoikeutta ja tasa-arvoa. He saivat kertoa omia henkilökohtaisia näkemyksiään ja tulivat kuulluksi. Todennäköisesti he ovat miettineet asioita itsekseen tai toisen kanssa jutellessaan mutta, ovat tuskin miettineet että pohdimme tasa-arvoa ja itsemääräämisoikeutta. Tutkimus antoi asukkaiden omille pohdinnoille konkreettiset nimet ja tietoisuuden siitä että heidän mielipiteensä ovat tärkeitä. Syystä että haastattelija ei kuulunut vakituiseen henkilökuntaan antaa se vastauksille lisää painoarvoa koska, asukkaiden ei tarvinnut miettiä että loukkaisivat tai suosisivat ketään mielipiteillään

Jatkotutkimuksena voisi selvittää Porin Validia-palvelun henkilökunnan näkemyksiä siitä miten asumispalvelun asukkaiden tasa-arvo ja itsemääräämisoikeus toteutuu, ja eroaako näkemys asukkaiden kokemuksista. Lisäksi voisi tehdä vertailevan tutkimuksen esimerkiksi toisessa kaupungissa olevan Validia-palvelun kanssa.

LÄHTEET

Asumispalvelut – Turvallista arkea kellon ympäri. Validia-palvelut. Esite.

Factum. Uusitietosanakirja. 2003. WSOY. Porvoo.

Haarni, I. 2006. Keskeneräistä yhdenvertaisuutta. Vammaisten henkilöiden hyvinvointi elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Stakes Raportteja 6/2006. Helsinki. Valopaino Oy

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2000. Tutkimus-haastattelu Teema haastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino

Hirsiärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Lagerspetz, E., Launis, V., Oksanen, M., Pietarinen, J., Rauhala, M., & Räikkä, J. 1994. Oikeus itsemääräämiseen. Helsinki. Painatuskeskus

Launis, V. & Räikkä J. 1993. Itsemääräämisoikeus. Turku. Turun yliopiston offsetpaino.

Liikuntavammat. Työpaikkaohjaajien koulutus. Tietopaketti. Kuntoutussäätiö. [Viitattu 20.10.2008] <http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/tietopaketti/liikuntavammat.html>

Oxford English Dictionary. Second Edition 1989. Oxford University Press.

Palveluasuminen. Vammaispalvelut. Sosiaalihuolto. Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 20.10.2008] <http://www.stm.fi/Resource.phx/vastt/sospa/shvam/palveluasuminen.htx>

Purdam, K., Afkhami R., Olsen W., & Thornton P. 2008. Disability & Society 23:1, 53-65

Rawls, J. 1988. Oikeudenmukaisuusteoria. Juva. WSOY.

Rautiainen, S. 2003. Itsemääräämisoikeus vammaisten henkilöiden kokemana. Licensiaatintutkimus. Kuopion yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalitalouden laitos. Kuopio.

Rousseau, J-J. Tutkielma ihmisten välisen eriarvoisuuden alkuperästä ja perusteista. 1728. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä

Sinkkonen, S. 1988. Ihmisen itsemäärääminen terveyden huollossa. Helsinki. Valtion painatuskeskus.

Tasa-arvo. Tasa-arvo klinikka.fi. [Viitattu 11.11.2008]

http://www.tasa-arvoklinikka.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=32&Itemid=161

Yhdenvertaisuus. Tasa-arvo klinikka.fi. [Viitattu 11.11.2008] http://www.tasa-arvoklinikka.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=45&Itemid=119

LIITTEET

LIITE 1

Teemahaastattelun mittari

PORIN VALIDIA-PALVELUSSA ASUVAN NELJÄN LIIKUNTAVAMMAISTEN TASA-ARVON JA ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUDEN TOTEUTUMINEN

Tasa-arvo ja itsemääräämisoikeus ovat lain takaamia oikeuksia.

Itsemäärääminen tarkoittaa sitä että henkilö pystyy seuraamaan omaa tahtoaan, ja elämään omien mieltymystensä mukaan. Haastattelussa toiminnanvapaudella tarkoitetaan sitä että henkilö pystyy itse vaikuttamaan siihen, ettei hänen päätöksiään päästä estämään tai oleellisesti haittaamaan. Avunsaannin oikeudella tarkoitetaan sitä että henkilöllä on mahdollisuus avunsaantiin silloin kun hän pystyy vaikuttamaan toiseen osapuoleen niin että hän aktiivisesti vaikuttaa sen asian saavuttamiseksi mikä on itsemääräämisen kohteena.

Tasa-arvolla tarkoitetaan sitä että henkilöllä on samat oikeudet ja mahdollisuudet kuin toisella. Se tarkoittaa sitä että henkilö ei koe syrjintää tai eriarvoista kohtelua vammaisuutensa takia.

Kysymykset:

1. Itsemääräämisoikeus

- a) Toteutuuko toiminnanvapautesi Porin Validia-palvelussa?
- b) Toteutuuko oikeutesi avunsaantiin Porin Validia-palvelussa?

2. Tasa-arvo

- a) Koetko että saat Porin Validia-palvelussa hyvää kohtelua ilman syrjintää?
- b) Koetko olevasi tasa-arvoinen palvelun muiden asukkaiden kanssa?

LIITE 2

Juho Liimatta,

Johtaja Merja Ahonen-Roslakka
 Porin Validia-palvelut,

OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSLUVAN ANOMUS

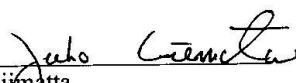
Opiskelen Satakunnan ammattikorkeakoulussa Porin sosiaali- ja terveysalan toimipisteessä sairaanhoitajaksi. Tarkoitukseni on valmistua sairaanhoitajaksi keväällä 2009.

Pyydän tutkimuslupaa opinnäytetyölleni, jonka tarkoituksena on kuvata miten asumispalveluissa asuvat liikuntavammaiset kokevat tasa-arvon ja itsemääräämisoikeuden toteutuvan. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää Porin Validia asumispalveluyksikön henkilökunnan tietoutta liikuntavammaisten kokemuksista tasa-arvosta ja itsemääräämisoikeudesta ja sitä kautta kohottaa hoivan ja huolenpidon laatua. Tutkimusongelmat työssäni ovat 1. Miten liikuntavammaisen kokee tasa-arvon toteutuvan ja 2. Miten liikuntavammaisen kokee hänen itsemääräämisoikeutensa toteutuvan.

Opinnäytetyö toteutetaan teemahaastattelulla asukkaan kotona. Nauhoitan tekemäni haastattelut jotta voin purkaa ne tehdessäni analyysia. Haastattelut ja niiden analyysin käsitelen luottamuksellisesti ja vastaajien henkilöllisyys ei tule työssä esille. Haastattelut teen marras- ja joulukuun 2008 aikana. Opinnäytetyöni ohjaajana toimii yliopettaja Raija Taavela.

LIITE: Haastattelun mittari

Ystävällisin terveisin,

 Juho Liimatta

Päivämäärä 14.11.2008

Allekirjoitus